

ИНКУБАТОРИТЕ И ТЯХНОТО МЯСТО В ИНОВАЦИОННАТА ИНФРАСТРУКТУРА НА БЪЛГАРИЯ

доц. д-р Радка Петрова Иванова
Гергана Бойчева Николова, студент
Икономически университет – Варна

INCUBATORS AND THEIR PLACE IN THE INNOVATIVE INFRASTRUCTURE OF BULGARIA

Radka Petrova Ivanova, Assoc. Professor, Ph.D.
Gergana Boycheva Nikolova, Student
University of economics, Varna, Bulgaria

Резюме: МСП имат водещо значение за развитието на икономиката на България. Успешното им функциониране, обаче, предполага наличие на благоприятна инфраструктура, подпомагаща стартирането на дейността им. В тази връзка инкубаторите имат важно значение. Те създават условия за технологично обновяване и реструктуриране в икономически аспект, подпомагат оцеляването на новосъздадените фирми, тяхното развитие и растеж.

Целта на настоящия доклад е да се анализират разновидностите на инкубаторите и приносът им за развитие на иновационната инфраструктура в България.

Ключови думи: инкубатори, иновационна инфраструктура, МСП, развитие

Abstract: SMEs are of leading importance for the development of the Bulgarian economy. However, their successful operation presupposes the existence of a favorable infrastructure supporting the start of their activity. In this regard, incubators are important. They create conditions for technological renewal and restructuring in economic terms, support the survival of start-ups, their development and growth.

The purpose of this paper is to analyze the varieties of incubators and their contribution to the development of innovation infrastructure in Bulgaria.

Key words: incubators, innovation infrastructure, SMEs, development.

Увод

Малките и средните предприятия (МСП) играят съществена роля за растежа на икономиката и създаването на работни места в България. В тази връзка, предоставянето на помощ за МСП се превръща във все по-важен приоритет на страната. Инкубаторите имат за цел да осигуряват широка и интензивна подкрепа за начинаещите организации. Опитът показва, че тази подкрепа е най-необходима в началото на жизнения цикъл на даден стопански субект, когато той е най-застрашен от неуспех. В редица изследвания се твърди, че е значително по-малко вероятно да фалират в първите няколко години след създаването си онези МСП, които са получили инкубационна подкрепа. Обикновено процентът на новосъздадените организации, самостоятелно



работещи, които оцеляват през първите три години, е около 56%¹, докато процентът на тези, които са били подпомогнати от инкубатори, е около 90 %². До подобен извод стига и Работната група за развитие на промишлеността и предприемачеството към Европейската икономическа комисия на ООН. Тя посочва и препоръчва на правителствата предприемането на такива икономически мерки, които най-ефективно, от гледна точка на загубите, биха стимулирали формирането на условия, създаващи предпоставки за развитие на предприемачеството. Като един от най-ефективните начини за подкрепа на предприемачите се посочва, че представлява инкубирането³. Самият процес, свързан с „инкубиране на предприемачите“, има за цел да ги вдъхнови и стимулира в хода на създаване на собствен бизнес, както и да окаже поддръжка за начинаещите компании при разработването на новаторски продукти и услуги.

1. Компоненти на иновационната инфраструктура

Иновациите са движещата сила на всяка една икономика и в частност – организация. Те изискват наличие на значителни ресурси, които да позволяват реализирането им. Това се свежда до обезпечаване на подходящи условия за осъществяване на ефективен иновационен процес. Както посочва Р. Иванова (2019, с. 120), във връзка с това в специализираната литература съществува разбирането, че е необходимо формиране на иновационна инфраструктура, основните компоненти на която са:

- иновационни посредници;
- специализирани центрове за разработване на нови продукти и технологии;
- източници на финансово обезпечаване на иновационната дейност;
- координатори на иновационния процес;
- консултационно-образователни центрове.

Иновационните посредници са наричани в специализираната литература *иновационни формирования*. Те представляват организационни форми с различни наименования, които имат една основна задача: да развият иновации, да ги внедряват и разпространяват. Счита се, че иновационните формирования позволяват успешно изграждане на отношения на сътрудничество между различни звена/структури и позволяват разпространение на нововъведения, които индивидуално по-скоро нямат особено значение за отделния предприемач, но взети заедно представляват интерес за част от бизнеса с обща специализация или имат голяма обществена и икономическа значимост.

По своята същност още иновационните формирования могат да се разглеждат и под формата на организационни структури за интегриране на усилията за осъществяване на иновации (К. Керчев, 2015, с.146). В тази връзка те се определят и като основен елемент на една благоприятна среда за развитие на иновации. Самата благоприятна среда се свежда до наличие и успешно функциониране на подходяща инфраструктура, богат набор от бизнес и административни услуги, ефективна система за обучение и квалификация, балансирана фискална, търговска и парична политика, стимулираща законодателна рамка в национален и международен аспект, адекватни и последователни политически действия в подкрепа на иновациите (И. Георгиев, Цв.

¹ http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Business_demography_statistics

² Успешно ли подпомага ЕФРП развитието на бизнес инкубаторите? // https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR14_07/SR14_07_BG.pdf

³ „Инкубиране“ означава създаване на условия, способстващи и благоприятстващи развитието на предприемачеството и начинаещите компании

Цветков, Д. Благоев, 2013, с. 86). Интерес представлява дефинирането на иновационните формирания като отворени системи за научни, изследователски, образователни и производствени обединения на частния и/или обществените сектори (Кр. Керчев, 2011, с. 123). Това показва, че иновационните формирания могат да се формират на икономическа база или от юридическа гледна точка; да се разграничават по своята финансова и юридическа самостоятелност; по изпълняваните функции; по извършваните дейности; по връзките с останалите участници в иновационната система; по географското разположение и др. (Р. Иванова, 2018, с. 182) Членовете на иновационните формирания имат възможност за адекватна реакция на динамиката на пазара. Обединяването на усилията на различни пазарни участници и структури създава благоприятни предпоставки за разпространение на иновациите и ускоряване на технологичния трансфер, както и е от важно значение за разпространение на знанията и при функционирането на различните системи. На практика, иновационните формирания са различни центрове, инкубатори, паркове, иновационни мрежи, офиси за трансфер на технологии, клъстери. Съществен принос за подпомагане старта на МСП имат инкубаторите, поради което те са обект на разглеждане в настоящия доклад. Оказва се, че една от най-ефективните мерки е поддържането на предприятията в стартовия етап на бизнес инкубирането.⁴ *Инкубаторите* представляват многофункционални комплекси, които предоставят разнообразни услуги на юридически и физически лица, които осъществяват иновационна дейност и се намират в начален етап на своето развитие (В. Вилисов, А. Вилисова, 2017, с. 37).

2. Инкубаторите и техните разновидности

Основното предназначение на инкубаторите е да обезпечават предстартова и стартова подкрепа на иновационните предприемачи, като им осигуряват достъп до необходимите им помещения, оборудване изследователска дейност, рисков капитал (Г. Маринов, М. Велев, О. Гераскова, 2008, с. 579). Инкубаторите съществуват в различни разновидности, а именно: като бизнес инкубатори; виртуални инкубатори; интернет инкубатори; технологични инкубатори, всеки един от които се характеризира със свои особености.

Трябва да посочим, че официалната концепция за бизнес инкубация започва в САЩ през 1959 г., когато Джоузеф Манкузо отваря индустриалния център *Batavia* в *New York*. Инкубацията се разраства в САЩ през 80-те години и се разпространява във Великобритания и Европа чрез различни свързани форми. Американската международна асоциация за бизнес иновации изчислява, че по света има около 7000 инкубатора (Н. Маури).

Бизнес инкубаторът оказва помощ на предприемачите в един от най-тежките за тях моменти, а именно – успешното стартиране на бизнеса. Нововъзникналите пазарни субекти се сблъскват с редица проблеми относно своето управление. Най-общо бизнес инкубаторът представлява организация, предназначена да ускори растежа и успеха на предприемаческите компании чрез редица ресурси и услуги за бизнес подкрепа⁵. Практиката показва че бизнес инкубаторите се помещават в новопостроени или реконструирани стари, обезлюдени или частично използвани административни или промишлени сгради, които са съставени от динамично променящи се като конфигурация многофункционални площи за административни, производителни, изсле-

⁴ <http://www.nbdn-bg.org/bg/business-inkubator/evolution>

⁵ <https://www.entrepreneur.com/encyclopedia/business-incubator>



дователски, развойни, търговски и други бизнес нужди (И. Георгиев, Цв. Цветков, Д. Благоев, 2013, с. 88). Бизнес инкубаторите могат да се разглеждат и като организации, които предлагат пакет от услуги за бизнес развитие и достъп до офис площи за съвместно използване при гъвкави условия, за да се удовлетворяват потребностите на новите фирми (А. Агов и колектив, 2008, с. 584). Типичният инкубатор позволява създаването на една контролирана благоприятна среда, която подпомага растежа и защитата на ново рисково предприятие в началните етапи от развитието му, когато то все още не е готово да се самоиздържа по традиционен начин. В тази връзка съществува разбирането, че бизнес-инкубирането следва да се разглежда като цялостна програма за подпомагане на стартиращия бизнес, която осигурява:⁶

- помещения под наем на преференциални цени;
- широк кръг достъпни бизнес услуги;
- схеми за микрофинансиране;
- бизнес консултации;
- обучителни програми;
- подпомагане при излизане на свободния пазар.

От своя страна, *виртуалните инкубатори* представляват електронна среда, в която бързо и лесно се предоставят услуги за иновационна подкрепа, които са аналогични на тези в реалните бизнес инкубатори, но в интернет пространството. В съвременните условия и разразилата се пандемия в световен аспект, това има много важно значение и дори в някои случаи единствено възможния начин за предоставяне и получаване на специализирана подкрепа, в това число консултантски услуги, дигитална среда за работа (интернет платформа), установяване на взаимоотношения с нови партньори, посреднически услуги и др. Следва да посочим още, че виртуалният инкубатор е предназначен за организации от всички сектори на икономиката, които имат желание да развият дейността си и своя иновативен персонал и в тази връзка търсят нови възможности, за да са в съответствие с бързо променящата се външна среда и конкуренция.

Като специфичен вид инкубатори се определят *интернет инкубаторите*. Тяхната основна цел се свежда до преместване на традиционните бизнес схеми в глобалната мрежа, трансформирани като работещи елементи на електронна търговия и маркетинг (И. Георгиев, Цв. Цветков, Д. Благоев, 2013, с. 90. Пантелеева, 2013, с. 258). Основните разграничения между класическите и интернет инкубаторите са, че интернет инкубаторите са ориентирани към работа в мрежа, имат глобален характер и по-кратък период за престой в тях. Интернет инкубаторите увеличават трафика между уебсайтовете, позволяват по-бързо ускоряване на обмена и трансфера на нови технологии, което е от водещо значение за организациите, опериращи в сферата на електронната търговия, например и други бизнес услуги, предлагани през глобалната мрежа.

По отношение на *технологичните инкубатори* в специализираната литература се посочва, че те представляват средство за стимулиране развитието на предприемачеството и иновациите в областта на технологично ориентирани производства (Л. Варамезов, 2013, с. 2013; Кр. Керчев, 2011, с. 128). Тези инкубатори „отглеждат” млади високотехнологични компании, като им помагат да оцелеят и да се разраснат през началния период, когато са най-уязвими. Те съдействат при намиране на инвестиционен капитал и при комерсиализиране на продуктите, помагат при контакти с раз-

⁶ <http://www.nbdn-bg.org/bg/business-inkubator>.

Съвременни управленски практики XI - БСУ, 2021
ИНТЕЛИГЕНТНА СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ В ДЕСЕТИЛЕТИЕТО
НА СВЪРЗАНОСТТА И АВТОМАТИЗАЦИЯТА

лични правителствени и международни програми, при участие в международни изложения, панаири и др., осигуряване на общи офис услуги конферентни зали, информационни центрове, достъп до оборудване, гъвкави лицензионни схеми, работно пространство, обща инфраструктура. Често технологичните инкубатори са тясно свързани с университети и изследователски центрове, отделни изследователи (Л. Варамезов, 2013, с. 2013; Кр. Керчев, 2011, с. 128).

Обща черта на всички инкубатори е основната им цел, а именно: при напускане на инкубатора, организациите да са успешно функциониращи, финансово жизнеспособни и напълно самостоятелни.

3. Бизнес инкубаторите в България

Бизнес инкубаторите предоставят ползи от една страна за новостартиращите организации, а от друга – за икономиката като цяло. Насърчаването на предприемачеството има водещо значение за българската икономика, предвид факта, че в страната преобладават микро-, малки и средни предприятия. Резултатите от предходните два програмни периода (2007-2013 г. и 2014-2020 г.) показват, че постигнатото в България в сферата на предприемачеството е под средното ниво за ЕС, което предполага и намирането на начини и средства за стимулирането му. Изграждането на ефективна инфраструктура продължава да има ключово значение за създаване на благоприятна екосистема, в която да стане възможно повишаване на предприемаческата активност. В тази връзка и през настоящия програмен период се отделя специално внимание на предприемачеството, което представлява първата област на въздействие в „Национална стратегия за МСП“ (2021-2027 г.). Към нея са предвидени пет мерки, в две от които се отделя специално внимание на бизнес инкубаторите, а именно:

- *Мярка 1.1. Насърчаване на предприемаческата екосистема.*
- *Мярка 1.2. Насърчаване на обучението по предприемачество в училищата и предприемаческата трансформация на българските висши училища.*

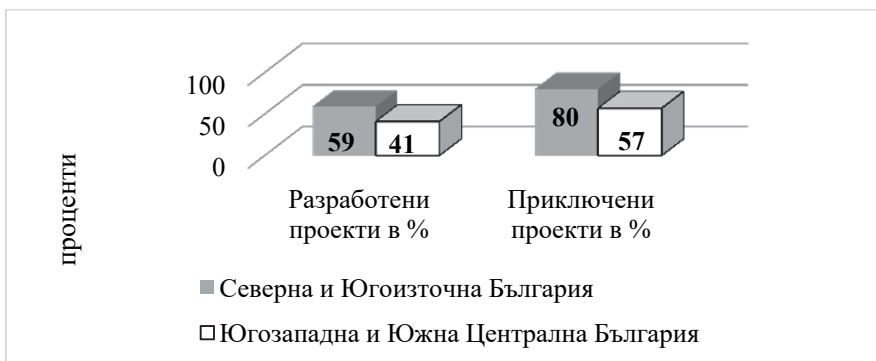
Целите им са свързани с изграждане на такава предприемаческа екосистема, която да осигури насърчаване на конкурентоспособността, преодоляване на регионалните различия в страната, обезпечаване на подходящи условия за бързо и лесно стартиране на бизнес. Част от конкретните действия, които са набелязани, се свеждат до подкрепа за акселератори и бизнес инкубатори, в които участие да вземат и международно признати мрежи, за да се подпомогне трансфера на добри практики, както и да се стимулира публично-частното партньорство. Последното има важно значение за насърчаване на предприемачеството и в българските висши училища, което да ги направи в по-висока степен ориентирани към бизнеса. Съвременните усилия на различни субекти ще позволи изграждане на по-пълноценни и успешни взаимоотношения, както и може да бъде основа за увеличаване дела на стартиращите и бързо растящите МСП.

Важен акцент в програмите за настоящия програмен период (2023-2027 г.) е подкрепата за учебни програми, базирани на STEM обучението, както и създаване на специални тренировъчни предприятия, в които ученици и студенти да се обучават на начините за развитие на своите предприемачески идеи в реален бизнес.

Отчетените резултати по процедура BG 161PO003-2.2.01 „Подкрепа за създаване и развитие на бизнес-инкубатори“ към 01.04.2020 г. показват, че са разработени 17 проекта за финансиране с продължителност между 25 и 40 месеца. 12 от тези проекти за създаване, разширяване, развитие на бизнес инкубатори са приключени успешно, докато останалите пет са прекратени по различни причини. по-голям интерес към

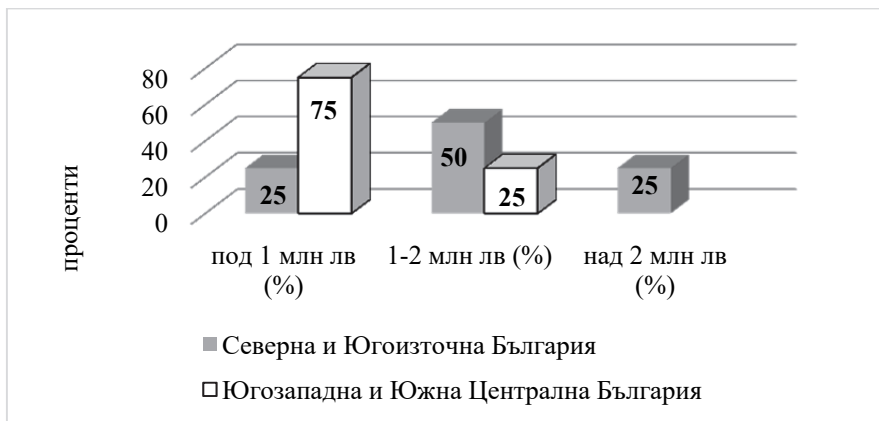


създаване и развитие на бизнес инкубатори има в района на Северна и Югоизточна България, където са разработени 59% от проектите. 80% от тях са успешно приключили и само 20% са прекратени. В района на Югозападна и Южна Централна България едва 57% от одобрените за финансиране проекти по процедура BG 161PO003-2.2.01 са приключили в срок, а останалите 43% са прекратени (вж фиг. 1).



Фиг. 1. Относителен дял на успешно приключили проекти по процедура BG 161PO003-2.2.01 към 01.04.2020 г.

Във финансов аспект по-мощните проекти са съсредоточени отново в Северна и Югоизточна България и по-точно в Северен Централен и Югоизточен район и са на стойност над 2 млн лв. В района на Югозападна и Южна Централна България 75% от успешно приключилите проекти са на стойност под 1 млн лв. (вж фиг. 2).



Фиг. 2. Разпределение на проектите по процедура BG 161PO003-2.2.01 според размера на финансиране (към 01.04.2020 г.)

Данните сочат още, че получилите финансова помощ не са успели да усвоят общата стойност на проектите и реално изплатените суми са по-малки (вж табл. 1). Това показва, че липсва потенциал за пълно усвояване на предоставяните средства и съответно можем да го разглеждаме като недостатък, който в известна степен понижава успешното осъществяване на проектите.

**Съвременни управленски практики XI - БСУ, 2021
ИНТЕЛИГЕНТНА СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ В ДЕСЕТИЛЕТИЕТО
НА СВЪРЗАНОСТТА И АВТОМАТИЗАЦИЯТА**

Табл. 1

**Разпределение на финансираните проекти по процедура
BG 161PO003-2.2.01 по региони към 01.04.2020 г.**

| Регион | Място на изпълнение | Наименование на договора | Обща стойност (лева) | Реално изплатена сума (лева) | Продължителност (месеци) |
|--------------------------------------|-----------------------------|--|----------------------|------------------------------|--------------------------|
| Северна и Югоизточна България | ЮИРП: <i>Стара Загора</i> | Изграждане и модернизирание на Бизнес инкубатор – ГБС - ТОНЗОС, гр. Казанлък | 2 259949,86 | 1 160281,73 | 35,00 |
| Северна и Югоизточна България | СЦРП: <i>Разград</i> | Бизнес инкубатор РАЗГРАД | 2 125803,84 | 1 199637,21 | 36,00 |
| Северна и Югоизточна България | ЮИРП: <i>Бургас</i> | Създаване и развитие на бизнес инкубатор – Бургас | 1 908801,75 | 1 063619,25 | 42,00 |
| Северна и Югоизточна България | СЦРП: <i>Велико Търново</i> | Създаване и развитие на „Евробилдинг инкубатор“ като регионална структура в подкрепа на малкия и среден бизнес | 1 824038,32 | 1 071652,81 | 36,00 |
| Северна и Югоизточна България | СЗРП: <i>Монтана</i> | Създаване на бизнес инкубатор Монтана | 1 881828,27 | 1 322076,19 | 36,00 |
| Югозападна и Южна Централна България | ЮЗРП <i>Кюстендил</i> | Изграждане на центрове за подкрепа на стартиращи предприятия в гр. Кюстендил и гр. Дупница | 1 009089,36 | 805797,45 | 25,30 |
| Северна и Югоизточна България | СЗРП: <i>Видин</i> | Дружество по ЗЗД „Регионален бизнес инкубатор ВИДИН“ | 1 002352,29 | 727765,13 | 47,60 |
| Югозападна и Южна Централна България | ЮЦРП: <i>Хасково</i> | Повишаване на конкурентоспособността на малкия и среден бизнес в Хасковска област чрез създаване и ефективно функциониране на регионален бизнес инкубатор в гр. Димитровград | 922426,91 | 531841,83 | 36,47 |



| | | | | | |
|--------------------------------------|----------------------------|--|-----------|-----------|-------|
| Югозападна и Южна Централна България | ЮЗРП: <i>София град</i> | Бизнес инкубатор „СИРМА“ | 837432,10 | 461533,28 | 40,00 |
| Югозападна и Южна Централна България | ЮЦРП: <i>Кърджали и</i> | Създаване и развитие на бизнес инкубатор Кърджали - ключов фактор за насърчаване на предприятията и подобряване на бизнес средствата в област Кърджали | 535633,54 | 395702,08 | 38,00 |
| Северна и Югоизточна България | СЗРП: <i>Ловеч</i> | Създаване на регионален бизнес инкубатор за област Ловеч | 367638,48 | 257882,78 | 38,00 |
| Северна и Югоизточна България | СИРП: <i>Варна</i> | Разширяване на Бизнес инкубатор-Варна към РАПИВ | 204677,82 | 154391,29 | 45,70 |

Заклучение

Структурата на бизнес инкубаторите дава възможност за споделяне на разходите и това е от особена полза за новосформираните организации в началния етап от тяхното развитие, както и да подпомагат осъществяването на иновативни проекти и успешното им приключване. В тази връзка бизнес инкубаторите могат да се разглеждат и като мултидисциплинарна институция, подпомагаща дейността на организациите в различни насоки. Изграждането им има особено значение за българските организации, тъй като по-голямата част от тях имат ограничени възможности, трудно поемат рискове, а всяка нова дейност неминуемо е свързана с такива. Държавата чрез своите институции и предприемани мерки следва да стимулира съвместното извършване на иновационна дейност, обмяна на знания, информация, технологии; да стимулира предприемачеството. Изграждането на инкубатори, тяхното поддържане и развитие представлява важна предпоставка за осъществяване на иновационна дейност и създаване на нови организации. Трябва да се предприемат адекватни мерки за пълноценно използване на възможностите за финансиране, предоставяни по оперативни програми на ЕС, за да може България да подобри и своите показатели в областта на иновациите. В страната са поставени основите на иновационната инфраструктура, но трябва да продължи нейното разширяване и подобряване.

Литература:

1. Агов, А. и колектив. (2008). Иновациите: европейски, национални и регионални политики. София: Фондация „Приложни изследвания и комуникации“.
2. Варамезов, Л. (2013). Иновационен мениджмънт. Свищов: Акад. изд. „Ценов“.
3. Вилисов, В., А. Вилисова (2017). Инфраструктура инноваций и малые предприятия: состояние, оценки, моделирование. Москва: РИОР: ИНФРА-М.

Съвременни управленски практики XI - БСУ, 2021
ИНТЕЛИГЕНТНА СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ В ДЕСЕТИЛЕТИЕТО
НА СВЪРЗАНОСТТА И АВТОМАТИЗАЦИЯТА

4. Георгиев, И., Цв. Цветков, Д. Благоев. (2013). Мениджмънт на фирмените иновации и инвестиции. София: Изд. комплекс УНСС
5. Иванова, Р. (2018). Управление на иновациите. Варна: ИК Геа-Принт
6. Иванова, Р. (2019). Управленски аспекти на отворените иновации и среда за приложение в България. Книга 57. Варна: „Наука и икономика“, ИУ [Монографична библиотека „Цани Калянджиев“]
7. Керчев, К. (2015). Иновации и иновационна система. София: Изд. комплекс – УНСС
8. Керчев, Кр. (2011). Основи на иновационната политика. София: Унив. изд. „Стопанство“
9. Маринов, Г., М. Велев, О. Гераскова. (2008). Икономика и конкурентоспособност на предприемаческата дейност. София: БЦ „Информа Интелект“ ЕООД
10. Пантелеева, И. (2013). Управление на иновациите в индустриалното предприятие. Свищов: Акад. изд. „Ценов“
11. Успешно ли подпомага ЕФРР развитието на бизнес инкубаторите? // https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADDocuments/SR14_07/SR14_07_BG.pdf
12. Mayuri, H. Business Incubators: Meaning, Definition, Services, Development and Types // <https://www.businessmanagementideas.com/startups/business-incubators/business-incubators-meaning-definition-services-development-and-types/18192>
13. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Business_demography_statistics
14. <https://www.entrepreneur.com/encyclopedia/business-incubator>
15. <http://www.nbdn-bg.org/bg/business-inkubator>

За контакти:

Радка Петрова Иванова, доц. д-р
Икономически университет – Варна,
катедра „Управление и администрация“
Тел. 0882 14 612;
e-mail: r.ivanova@ue-varna.bg

Гергана Бойчева Николова, студент 4 курс
спец. „Мениджмънт“, Икономически университет – Варна
e-mail: geri.nikolova98@gmail.com